

1.Опис навчальної дисципліни

1	2	3	
Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань _01 Освіта/ Педагогіка (шифр і назва)	Кількість кредитів – 3	Вибіркова	
		Цикл дисциплін Вибіркова	
Спеціальність 016 Спеціальна освіта	Загальна кількість годин – 90	Семестр:	
Освітньо-професійна програма Логопедія	Змістових модулів – 4	3	3
		Лекції	
		14 год.	6
Рівень вищої освіти: бакалаврський	Кількість поточних контрольних заходів – 8	Практичні	
		14 год.	6
		Самостійна робота	
		62 год.	
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Альтернативні засоби комунікації» є ознайомлення майбутніх фахівців із системою альтернативної та додаткової комунікації, їх перевагами та особливостями застосування, розвиток креативності, виховання толерантності, опанування студентами навичками створювати, адаптувати та модифікувати навчальні матеріали із застосуванням принципів універсального дизайну

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Антикризова соціальна робота» є:

- Сформувати у студентів усвідомлене ставлення до інформації та комунікативних систем притаманним людині як біологічній та соціальній істоті.
- Розглянути наявні засоби та способи альтернативної комунікації для осіб з різними нозологіями;
- Навчити розрізняти та частково застосовувати альтернативну, додаткову та підтримуючу комунікацію в педагогічній діяльності;
- Навчити діагностувати потреби клієнта в альтернативній комунікації.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
1	2
<p>ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.</p> <p>ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технології, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.</p> <p>ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</p> <p>ЗК 9. Здатність до міжособистісної взаємодії.</p> <p>СК 1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання</p>	<p><i>Методи навчання:</i></p> <p>лекційні (лекції; лекції з елементами дискусії; презентаційні матеріали з поясненням);</p> <p>теоретичні (вивчення базової термінології; опрацювання наукових статей; конспектування)</p> <p>практичні (ввідпрацювання практичних навичок використання АЗК)</p> <p>діалогічні (бесіди; навчальні дискусії; інтерактивні заняття)</p> <p>аналітичні (складання графіків, схем, таблиць; робота з першоджерелами та нормативно-правовими документами; аналіз конкретних педагогічних випадків)</p>

<p>і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями мовленнєвого розвитку.</p> <p>СК 6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з інвалідністю, в тому числі, і з порушеннями мовленнєвого розвитку в різних типах закладів.</p> <p>СК 9. Здатність застосовувати теоретичні, емпіричні методи психолого-педагогічного дослідження, статистичні методи обробки отриманої інформації, визначати достовірність результатів дослідження.</p> <p>СК 17. Здатність залучати та доцільно використовувати ресурси у наданні корекційної, педагогічної та соціальної допомоги, підтримки сім'ям, дітям, молоді з особливими освітніми потребами.</p> <p>СК 18. Здатність до формування й розвитку соціокультурного середовища, сприятливого для осіб з особливими освітніми потребами.</p>	<p>дослідницько-пошукові (індивідуальні та колективні проекти; вирішення практичних кейсів та розв'язання педагогічних ситуацій).</p> <p><i>Контрольні заходи:</i> Поточний контроль: термінологічні диктанти; проміжне тестування; публічні виступи; групові проекти; індивідуальні проекти; аналіз документів; написання письмових робіт (есе, тези доповіді); усні доповіді та опитування.</p> <p>Підсумковий контроль: ІНДЗ; залік</p>
--	--

Міждисциплінарні зв'язки.

Проблематика курсу «Альтернативні засоби комунікації» пов'язана з курсами «Анатомія, фізіологія дитини з основами гігієни та фіз. культури», «Основи інклюзивної освіти», «Основи нейрофізіології», а також з навчальною та виробничою практикою

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Комунікація дітей та людей з інвалідністю

Вступ. Історія альтернативних і додаткових засобів комунікації. Перфокарта та двійковий код. Азбука Морзе. Морська семафорна азбука. Древньогрецькі маяки. Семафор. Шумерські вогняні сигнали. Мова водолазів та мова груп спеціального військового призначення. Монастирська мова жестів. Офіційні мови жестів. Графічний символ в комунікації: літера, склад, слово, ієрогліф, руна, емодзі, стікер, інфографіка. Український словник жестової мови. Фізичні обмеження, які потребують винайдення альтернативних способів комунікації. Порушення слуху. Порушення зору. Складені порушення сенсорних систем (сліпоглухота). Діти з РАС. Діти з мутизмом/селективним мутизмом. Діти з невикористаними

порушеннями голосового та/або артикуляційного апарату. Інші діагнози, включаючи інтелектуальні порушення.

Змістовий модуль 2. Альтернативні засоби комунікації в Україні та світі.

Альтернативна та додаткова комунікація. Підтримуюча комунікація. Групи користувачів підтримуючої комунікації. Відмінності альтернативної та додаткової комунікації. Розучування жестів на позначення дій. Засоби підтримуючої комунікації. Комунікація за допомогою жестів. Жести як мануальні знаки. Жестова мова та системи жестів. Метод «комунікації з опорою на жести». Групи жестів. Користувачі системи жестів. Переваги та недоліки системи жестів.

Змістовий модуль 3. Групи користувачів і види альтернативних засобів комунікації.

Комунікація за допомогою символів. Графічні, предметні, тактильні символи. Орфографічне письмо. Альтернативна система навчання комунікації PECS. Інформаційно-комунікаційні технології в PECS. Робота з батьками дитини, яка використовує альтернативні засоби комунікації.

Змістовий модуль 4. Методичні розробки занять з використанням АЗК

Засоби підтримуючої комунікації. Метод навчання комунікації «Макатон». Комунікація за допомогою жестів та комунікативних допоміжних пристроїв. Розробка корекційних занять, побудованих на методах альтернативної комунікації. Діагностика потреби у підтримуючій комунікації. Вибір найефективніших засобів комунікації. Основні принципи роботи по запровадженню системи альтернативної комунікації. Моніторинг ефективності Критерії успішності. Історії користувачів АДК. Використання АДК вдома та в соціумі.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години					Самостійна робота, год		Система накопичення балів			
		Усього годин о/дф.	Лекційні заняття, год		Семінарські/ Практичні /Лабораторні заняття, год		о/д ф.	з/дист ф.	Теор. зав-ня, к-ть балів	Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів	
			о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1	15	8	4	2	4	2	7	12	5	10	15	
2	15	8	4	0	4	2	7	12	5	10	15	
3	15	4	2	2	2	2	11	14	10	10	20	
4	15	8	4	0	4	2	7	12	5	5	10	
Усього за змістові модулі	60		14	4	14	4	32	52			60	
Підсумковий семестровий контроль залік	30						30	30			40	
Загалом			90							100		

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Вступ. Поняття про комунікаційні коди	2	2
1	Фізичні обмеження, які потребують винайдення альтернативних способів комунікації	2	0
2	Альтернативна та додаткова комунікація	2	0
2	Засоби підтримуючої комунікації	2	0
3	Комунікація за допомогою символів	2	2
4	Засоби підтримуючої комунікації	2	0
4	Діагностика потреби у підтримуючій комунікації	2	0
Разом		14	4

6. Теми практичних (семінарських/лабораторних) занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист ф.
1	2	3	4
1	Вступ. Поняття про комунікаційні коди	2	2
1	Альтернативні методи комунікації для конкретних діагнозів	2	0
2	Розучування та відпрацювання жестів на позначення дій	2	0

2	Жестова мова як навчальний предмет для нормотипових дітей: переваги та недоліки (дискусія)	2	0
3	Розробка пам'ятки для батьків щодо використання конкретного типу альтернативної комунікації	2	2
4	Проміжне тестування. Розробка корекційних занять побудованих на методах альтернативної комунікації	2	0
4	Діагностика потреби у підтримуючій комунікації	2	0
Разом		14	2

7.

8. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1	Практичне завдання 1 Семінарський виступ	Семінарський виступ з питань Лекції 1. Двійковий і трійковий коди - як основа комунікації ще з докомп'ютерних часів Перфокарта Азбука Морзе. Морська семафорна азбука. Древньогрецькі маяки. Семафор. Шумерські вогняні сигнали. Мова водолазів та мова груп спеціального військового призначення. Монастирська мова жестів. Офіційні мови жестів Графічний символ в комунікації: літера, склад, слово, ієрогліф, руна, емодзі, стікер, інфографіка	Повнота виступу та чіткість викладення думок – 1 бал; Проблемні питання до аудиторії та стимулювання дискусії – 1 бал; Наявність прикладів та наочності (презентація, схеми малюнки, фотографії, відеоматеріали) – 1 бал; Висновки – 1 бал.	5
	Усне опитування Лекція 2	Опитування за самостійною роботою до лекції 1.	Знання базових термінів – 2 бали, розгорнута відповідь на питання 3 бали.	5
	Практичне завдання 2 Робота в підгрупах:	Складання колективної таблиці; захист колективної таблиці. Зміст таблиці Діагноз Особливі потреби в комунікації Альтернативні методи комунікації, які вже винайдені людством	Повнота та змістовність таблиці - 3 бали Презентація результатів роботи перед іншими командами - 2 бали	5
Усього за ЗМ 1 контр. заходів	3			15
2	Лекція 4. Термінологічний диктант,	Базові поняття попереднього модулю	Кожна правильна відповідь 0,5 бали	5
	Практична 3. Семінарський виступ. Відпрацювання практичних навичок	Частина 1: Питання до семінарського виступу: Альтернативна та додаткова комунікація. Підтримуюча комунікація рупи користувачів підтримуючої комунікації. Відмінності альтернативної та додаткової комунікації Частина 2. Відпрацювання жестів на позначення дієслів	Критерії оцінювання частини 1: Повнота виступу та чіткість викладення думок – 1 бал; Проблемні питання до аудиторії та стимулювання дискусії – 1 бал; Наявність прикладів та наочності (презентація, схеми малюнки, фотографії,	5

			відеоматеріали) – 1 бал; Висновки – 1 бал. Критерії оцінювання частини 2: Активна участь у грі - 1 бал. Всього за заняття можна заробити 5 балів	
	Практична Дискусія 4.	Дискусія на тему: Жестова мова як навчальний предмет для нормотипових дітей: переваги та недоліки	Під час оцінки участі у дискусії буде враховуватися лаконічність, послідовність, емоційність, науковість, доказовість фактів відповіді та повага і стриманість до відповідей співбесідника. Максимальна оцінка за активну участь в дискусії - 5 балів	5
Усього за ЗМ 2 контр. заходів	3			15
3	Лекція 5	Проміжне тестування	Відповідно оцінювання в системі Мудді	10
	Практичне Робота в підгрупах. 5.	Розробка пам'ятки для батьків щодо використання конкретного типу альтернативної комунікації	Адекватність та правильність порад батькам 2 бали Лаконічність вислову думок, відсутність повторів порад - 1 бал Естетичність оформлення, відповідність оформлення особливостям сприймання дорослої людини - 1 бал Якісна самооцінка - 1 бал	5
	Практичне Розробка корекційних занять 6.	Розробка корекційних занять, побудованих на методах альтернативної комунікації	Критерії оцінки – наявність всіх зазначених компонентів та їх взаємна відповідність: 1. Кількість учасників і їх вік, наявність нозологій та потреб в АДК 2. Особливості і тип заходу: індивідуальне заняття з дитиною з ООП/підгрупове заняття з дітьми з ООП зі схожим діагнозом/групове заняття для дітей з ООП в сегрегованому навчальному закладі/групове заняття в інклюзивному навчальному закладі. 3. Тему і мету заняття 4. Перелік необхідного обладнання 5. Хід заняття та методичні поради до його проведення	5
Усього за ЗМ	3			20

3 контр. заходів				
4	Лекція 7.	Експрес-тестування	Відповідно оцінювання в системі Мудл	5
	Практична 7	Обговорення проблемних питань практичного заняття.	Активна участь в обговоренні 2,5, креативність запропонованих рішень 2,5,	5
Усього за ЗМ 4 контр. заходів	2			10
Усього за змістові модулі контр. заходів	12			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання	Питання для підготовки до заліку: На сторінці https://moodle.znu.edu.ua/mod/page/view.php?id=512015	Тестові питання 1 бал за кожну правильну відповідь, відкриті питання 5 балів за правильну відповідь	20
	Практичне завдання	Індивідуальне навчально-дослідне завдання. Створіть візуальні підказки для простору освітнього закладу та розташуйте їх у відповідних місцях: вхід та вихід, туалети, їдальня, роздягальня, місце для ігор та відпочинку тощо. З допомогою конвектора шрифту Брайля створіть об'ємний підпис однієї з цих табличок своїми руками.	Повнота і відповідність виконання завдання 15 балів. Креативність 3 бали. Охайність та естетичність 1 бал. Інтуїтивно зрозуміле значення карток – 1 бал.	20
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

Основна література:

1. Чайка М. С., Усатенко Г. В., Кривоногова О. В. Альтернативна і додаткова комунікація. Допоміжні технології: можливості для розвитку та спілкування : навчально-методичний посібник. Київ : ФОП Усатенко Г. В., 2021. 32 с
2. Єжова Т. Є. Альтернативна комунікація як засіб соціальної реабілітації дітей з обмеженими можливостями життєдіяльності // Збірник «Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами». 2011. №8 (10). С. 73–80.
3. Куценко Т. О. Використання допоміжної альтернативної комунікації при навчанні дітей з розладами аутичного спектра // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. 2013. Вип. 4 (2). С. 209–218. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooor_2013_4\(2\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooor_2013_4(2)__26).
4. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / за ред. академіка В. І. Бондаря. Луганськ : Альма-матер, 2003. 436 с.
5. Біла О., Левицька Ю. Підсилення альтернативної комунікації молодших школярів із синдромом дауна з опорою на методику PECS. – 2022. URL: <http://surl.li/pweuw>

Додаткова література

1. Інсульт. Інформація для всіх, кого це стосується / за ред. М. Є. Поліщука. Видання 5-е, переробл. та доповн. Київ : Видавець Д.В. Гуляєв, 2017. 68 с.
2. Кисличенко В. А., Регеда К. В. Використання карток PECS у процесі формування комунікативних умінь та навичок у дітей з раннім дитячим аутизмом. *Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс*. 2022. С. 273. URL: <https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u189/12-20-pb.pdf#page=274>
3. Павленко Т. В. Основні психологічні підходи визначення поняття «комунікація» // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. Том. IX, Загальна психологія. Етнічна психологія. Історична психологія. Київ, 2016. Вип. 9. С. 368–376.
4. Програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років «Віконечко» / за заг. ред. Сак Т. В. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 304 с.
5. Усатенко Г. В. Практичні аспекти створення символів альтернативної та додаткової комунікації для відновлення комунікаційних навичок у людей з афазіями. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. Київ, 2021.
6. Цифрова інклюзія: роль технологій у соціальній інтеграції людей з розладами спектра аутизму і порушеннями мовлення. Пресконференція 26 листопада 2020, Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric->

- presshall/3137936-cifrova-inkluzia-rol-tehnologij-u-socialnij-integracii-ludej-z-rozladami-spektru-autizmu-i-porusennami-movlenna.html
7. Herskind, A, Greisen, G & Nielsen, JB 2015, Early identification and
  8. intervention in cerebral palsy, *Developmental Medicine and Child Neurology*, vol. 57, no. 1, pp. 29–36.
  9. Osterling J., Dawson G. Early recognition of children with autism: A study of first birthday home videotapes. *J Autism Dev Disord*. 1994. № 24, P. 247–257.
  10. Simon Judge, Pamela Enderby, Sarah Creer, Alexandra John, Provision of powered communication aids in the United Kingdom. July 2017 *Augmentative & Alternative Communication* 33(3):1-7
  11. The impact of augmentative and alternative communication intervention on the speech production of individuals with developmental disabilities: A research review. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 49. P. 248–264.

Інформаційні джерела

1. Безкоштовний курс лекцій про АДК на каналі DyvoGra Books в YouTube <https://www.youtube.com/playlist?list=PLNs2uoBeP55hLIT6JSWyh1aq-aOfuMXbm>
2. Безкоштовні піктограми соціального підприємства «ДивоГра» <http://www.dyvogra.com/uk/download-for-free/>
3. Портал Autism.ua <https://autism.ua/>
4. Портал інклюзивно-ресурсних центрів <https://ircenter.gov.ua/>
5. Програма Асоціації Child.ua <https://child.ua/>
6. Раннє втручання в Україні <http://rvua.com.ua/>
7. Спільнота у Facebook <https://www.facebook.com/groups/AAC.UA>
8. Фонд «Дитина з майбутнім» <https://cwf.com.ua/>